

Kakskümmend aastat Wiedemanni fondi

Jüri Valge

Wiedemanni fondi halduskogu sekretär 2009–2025,
Tartu Ülikooli emeriitdotsent, Emakeele Seltsi auliige

Pisut enam kui 20 aastat tagasi, 4. detsembril 2005 kirjutasid Eri Klas Eesti Rahvuskultuuri Fondi (ERKF) juhina ja Wiedemanni keeleauhinna laureaate esindav Tiiu Erelt alla lepingule Wiedemanni fondi moodustamise kohta ERKFi juurde. 2005. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi juures tegutsenud Ferdinand Johann Wiedemanni juubeli komisjonist oli tulnud ettepanek „asutada keeleauhinna laureaate toel fond, mis aitaks nende elutööd jätkata ning selle tulemusi kindlustada“.

Ettepanekuga nõustusid kõik elus olevad keeleauhinna laureaadid, teiste hulgas 1995. aastal auhinna pälvinud president Lennart Meri. 20. märtsil 2006 kinnitas ERKFi nõukogu Wiedemanni fondi põhikirja. Pooleaastase avaliku rahakogumise tulemusena ületas kogutud summa 27. juunil 2006 Heido Otsa annetusega 100 000 krooni piiri ning sellega oli ERKFi 110. allfond eesmärgiga toetada eesti keele õpet ja rahvuslikku kasvatust sündinud.

2007. aastal alustati fondist stipendiumide andmist ning pakuti üldhariduskoolide õpilastele võimalust kampaania „Kroon eesti keelele!“ läbiviimiseks. Järgmise aasta alguses tunnistasid haridusministrid õpilaste algatatud ja ellu viidud korjanduse Eesti parimaks keeleteoks 2007. aastal; õpilased annetasid kogutud raha Wiedemanni fondile, auhind jagati koolide vahel ja selle eest osteti neile ÕSe.

Elmise ülevaate trükkimineku ajaks 2013. aastal (vt Erelt, Valge 2013) oli fondi põhikapital 37 420 eurot. Wiedemanni fond on osa ERKFist, naudib selle investeerimistegevuse võite ja talub kaotusi. Suurim kaotus tabas fondi 2016/2017. majandusaastal, mil selle põhikapital vähenes 9125,14 euro võrra. Praeguseks on fond kasvanud aga 81 496,72 euronii,

**VIIMASE PERIOODI
STIPENDIUMIDE JA TOETUSTE
SAAJAD NING TEEMAD
2014**

- Ann Metslang doktoriõpinguteks
Tartu Ülikoolis eesti ja soome-ugri keeleteaduse erialal ning artikli kirjutamiseks doktoritöö raames
- Olle Sökk magistriõpinguteks
Tartu Ülikoolis eesti ja soome-ugri keeleteaduse erialal ning magistritöö kirjutamiseks.

2015

- Liivi Heinla õpilaste eesti keele alaste tööde juhendamiseks
- Piret Järvela õpilaste uurimistööde juhendamiseks
- Aili Kiin õpilaste uurimistööde juhendamiseks ja nende ettevalmistamiseks emakeeleolümpiaadideks

2016

- Maarika Lips õpilaste ettevalmistamiseks kokkuvõttevõistlusest „Tuum“ osavõtuks
- Ülle Mäekivi õpilaste ettevalmistamiseks kokkuvõttevõistlusest „Tuum“ osavõtuks

2017

- Ivika Hein uurimistöö „Eesti keel – rahvusliku kasvatuselooluline komponent“ kirjutamiseks
- Riina Reinsalu endale osutamise viiside kohta õppematerjali koostamiseks ning teaduskeele isikustamisest teadusartikli kirjutamiseks

2018

- Sandra Oksaar uurimistööks „Eesti keel – rahvusliku kasvatuselooluline komponent“

millega Wiedemanni fond on ERKFi 185 allfondi hulgas suuruselt kaheteistkümnes (fondi asutamise viiendal aastapäeval väljendatud eesmärk koguda miljon Eesti krooni on ammu ületatud). Kokkuvõttes ollakse plussis.

Kokku on 20 aasta jooksul Wiedemanni fondi toetanud 264 üksikisikut (mitmed korduvalt), 46 kooli, 23 seltsi, firmat jm ühendust, kuus kohalikku omavalitsust ning kuuest konverentsist ja keelepäevast osavõtjad. Suurimad annetajad on olnud kõik laureaadid keeleauhinna saamise aastal (mainitagu eelkõige Mare Koitu, Ilse Lehistet ja Tiit-Rein Viitsot), aga fondi algusaastatel ka mitmed n-ö kollektiivsed panustajad (vt Erelt, Valge 2013: 65–66). Mitmesuguste ühenduste ja asutuste suur osalus fondi algusaegadel on praktiliselt lõppenud, üksikannetajate hulk viimastel aastatel kokku kuivanud ning annetusi fondi tehakse lisaks laureaaside panustele eelkõige konkreetsete sündmuste, nii rõõmsate kui ka kurbade puhul. Fond on saanud ka mõned pärandused, näiteks kasvas fondi suurus oluliselt 8. septembril 2019, mil sellele lisandus Sinaida Volmani pärandus 20 648,50 eurot.

Oma tegutsemise 20 aasta jooksul on Wiedemanni fond andnud 34 stipendiumi ja neli toetust kokku 20 544,29 euro väärtuses, nendest 12 stipendiumi ja kaks toetust aastail 2007–2012 ning 22 stipendiumi ja kaks toetust aastail 2014–2025. 2013. ja 2023. aasta stipendiume taotluste puudumise tõttu ei antud. Kui taotluste puudumise tõttu mõnel aastal stipendiume välja ei antud, siis selle võrra on olnud suuremad järgmise aasta stipendiumid.

Stipendiumide ja toetuste sihtrühmad on fondi eesmärgi silmas pidades olnud eelkõige üldhariduskoolide õpilased ning üliõpilased bakalaureusetööde kirjutajatest doktorantideni ja nende juhendajad. Nii see olema peabki, kuigi kindlasti on teretulnud ka fondi eesmärkidega kooskõlas olev abi teistele projektidele. Sihtrühmadega haakub stipendiumitaotlejate vähesuse probleem. Kuigi on hea meel ja mugav aidata võimalikult paljusid abivajajaid, lisaks suurem taotluste arv konkurentsi ning suurendaks emakeeleõppe motivatsiooni. Ära jääksid ka piinlikuvõitu aastad, mil stipendiume välja ei anta, sest taotlusi pole.

Kahekümne aasta jooksul on süvenenud veendumus, et otsus Wiedemanni fond asutada oli õige. On kasvanud kogemused sellest, kuidas fondi arendada ja eesti keele heaks kasutada. Samuti on kujunenud arusaam probleemidest, millele tuleks edasises tegevuses tähelepanu pöörata.

Kui fondi asutajad panid 2005. aastal kirja selle eesmärgi – toetada eesti keele õpet ja rahvuslikku kasvatust –, siis oli see tegevuse alustamiseks piisav ning sellest lähtudes on seni ka stipendiume jagatud. Tundub siiski, et vahest oleks hea, kui eesmärgi mõlemad pooled oleksid täpsemalt määratletud. Üks fondi asutamisel ringelnud mõte oli, et keeleauhinna laureaadid moodustaksid tihedamalt suhtleva kogukonna, et nende roll ei piirduks ainult enam-vähem ühekordse annetuse tegemisega. Asja võiks kaaluda nüüdki, kuigi arvestades asjaosaliste hõivatust ning paraku ka iga ei ole positiivse tulemuse saavutamine lihtne.

2019

- Helena Lemendik magistriõpinguteks Tallinna Ülikoolis keeleteoimendamise ja keelehooldeserial
- Margit Kerov Kadrina lugemiku keeleteoimendamiseks
- Merily Šmidt magistriõpinguteks Tartu Ülikoolis keeleteoimendamise ja keelehooldeserial

2020

- Anton Urban doktoriõpinguteks Peterburi Riiklikus Ülikoolis kultuuriteaduse erialal ning doktoritöö kirjutamiseks teemal „Kultuuripoliitika ja eesti muusika ajalugu Eesti NSV-s“
- Orsolya Kiss magistriõpinguteks Tartu Ülikoolis eesti ja soome-ugri keeleteaduse erialal
- Anastasiia Shestakova õpinguteks Tartu Ülikoolis eesti ja soome-ugri keeleteaduse erialal

2021

- Marika Kaljuste vaegnägijatele õppematerjalide koostamiseks

2022

- Karet Eesmäe toimetajatööd kajastava teadusartikli kirjutamiseks ja avaldamiseks Emakeele Seltsi aastaraamatus
- Heidi Hein õpinguteks Tallinna Ülikoolis referent-toimetaja erialal
- Kristiine-Liis Orav õpinguteks Tallinna Ülikoolis referent-toimetaja erialal, uurimistöö „Imestushüüatuse „issand jumal“ kasutusdünaamika“ kirjutamiseks

2024

- Emakeele Seltsile Lauri Kettuse mälestusmärgi eeltöödeks ja kooliõpilastele keeelaagri korraldamiseks
- Tallinna Ülikooli Akadeemilisele Raamatukogule Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia osa väljaandmiseks

2025

- Illimar Leppik von Wirén Kalju Lepiku loomingu digiteerimiseks ja veebipõhiseks avaldamiseks
- Kristo Kooskora arhitektuuri terminoloogia õppematerjalide täiustamiseks ning avalikkusele suunatud digitaalse keskkonna arendusvõimaluste uurimiseks ja alustamiseks

Wiedemanni fond on kogu olemasolu jooksul olnud heades töistes suhetes oma katusorganisatsiooniga, ERKFigaga. Sama võib öelda koostöö kohta Emakeele Seltsiga, mille toetusel Wiedemanni fondi halduskogu töötab. Kindlasti aga vajaks tihendamist koostöö Eesti Emakeeleõpetajate Seltsiga, samuti Eesti Keeletoimetajate Liiduga, miks mitte ka õpilas- ja noorteorganisatsioonidega.

2009. aasta suvel toimunud hääletuse tulemusena asusid fondi halduskogus tööle Tiiu Erelt (esimees), Mati Hint, Külliki Kask, Kristiina Ross ja Jüri Valge (sekretär). Praeguseks on kogu koosseis vahetunud ja halduskogu liikmeteks on Jüri Viikberg (esimees), Krista Kerge, Helle Metslang, Ivika Hein, Kristiina Praakli. 17 aasta järel võiks mõelda mandaadi kinnitamisele. Laureaatide ühisotsust vajaks ka

küsimus stipendiumideks jagatava fonditootluse suuruselt. Praegu on see 70%, ülejäänud läheb põhikapitali kasvatamiseks (ja see edeneb päris hästi, nagu eespool näha). Eesmärgiks ei ole ju võimalikult suure põhikapitali loomine, vaid ikkagi võimalikult suur toetus eesti keele õppele ja rahvuslikule kasvatusel.

Elagu, kasvagu, õitsegu Wiedemanni fond!

Viidatud kirjandus

Erelt, Tiiu, Jüri Valge 2013. Wiedemanni fond – minevikult tulevikule. – Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind 25. Koost Jüri Valge. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 63–68.